

AMASYA- GÜMÜŞHACIKÖY- SARAYÖZÜ KÖYÜ- ALİ PİR CİVAN
OCAKLILARININ CEM SEMAHLARI*

AMASYA-GÜMÜŞHACIKÖY-SARAYÖZÜ KÖYÜ-ALİ PİR CİVAN
OCAKLILARININ CEM SEMAHLARI

Meltem CESUR1- Âşık Velî ÇAL2

Erenler katında vardır makamın

Amasya ilin, Sarayözü köyün

Çağrışıp gelir erenler deyi

Sana güveniyom Ali Pîr Civan

Âşık Velî söyler senin dilinden,

Neslin Ali, On İki İmâm soyundan,

Sevenlerin alır senin payından,n

Sana güveniyom Ali Pîr Civan

Sarayözü Köyü, Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesine bağlı olup Ali Pîr Civan (İnanç-Dede) Ocağı'nın merkezidir. Köyde Ali Pîr Civan Dede'nin türbesi bulunmaktadır. Ali Pîr Civan, Gümüşhacıköy yöresinde Alevî inancını örgütleyen en önemli tarihî-inançsal kişiliktir. Ali Pîr Civan'ın, Keçeci Baba olarak tanınan Şah Mahmut Velî ile soyca ve inançsal açıdan irtibatı vardır. Keçeci Baba'nın torunu olarak bilinir. Ali Pîr Civan'ın babası, Keçeci Baba'nın oğlu Ali Haydar'dır. Ali Pîr Civan (Ali Pîr Civan ocaklıları tarafından "Ali Bir Civan" olarak da adlandırılır), Ali Pîr Civan adıyla anılan inanç dede ocağının kurucusudur. Ocağın temel etkinlik sahası, Gümüşhacıköy'dür. Belli bir talip kitlesi de Amasya ilinin Merzifon ilçesindeki köylerde yerleşiktir. Ali Pîr Civan Dede'nin türbesi, bölge Alevîleri için önemli bir inanç-adak ve ziyaret merkezidir. Bu yoğunluk günümüzde de aynı dinamizmi ile devam etmektedir. Gümüşhacıköy'ün Alevî köylerinde farklı inanç-dede ocaklarının da etkinliği bulunmaktadır. Fakat demografik yoğunluk Ali Pîr Civan Ocağı'na aittir.

Ali Pîr Civan Ocağı, pençe geleneğine göre inanç hizmetlerini sürdürmekte olup müsahiplik ve görgü gibi temel Alevî inanç ritüellerini sürdüren bir inanç-dede ocağıdır. Ali Pîr Civan Ocaklıları da Anadolu'da Alevî inancının ser-çeşmesi, hünkârı, pîri olarak Hacı Bektaş-ı Velî'yi kabul etmektedir. Bu bağlamda, Hacı

Bektaş Dergahı'nı temsil eden Çelebiler ile (bugünkü Ulusoy ailesi) inançsal ve tarihsel irtibatları bulunmaktadır.

Ali Pîr Civan Ocaklıları'nın cemlerinde iki temel semah hizmeti yerine getirilmektedir. Kırklar Semahı ve Garipler Semahı adlarıyla anılan iki temel semah, Ali Pîr Civan Ocaklıları'nın cemlerinde ve erkânında yer almaktadır. Kırklar Semahı; iki bay ve iki bayan olmak üzere dört canla dönülür. Bu dört canın müsahipli olma şartı vardır. Sarayözü Köyü Ali Pîr Civan Ocaklıları, miraçlama hizmetini yerine getirirken Hasretî (Hamdullah Çelebi)'ye ait olan miraçlamayı okurlar. Şah Hataî'ye ait miraçlama da bilinmesine rağmen yaygın olarak Hasretî'ye ait olan miraçlama okunur. Ocağın cemlerinde âşıkların nadiren keman kullanıyor olmasının yanında, âşığın genellikle saz eşliğinde okuduğu miraçlama şu şekildedir:

Destûr Yâ Pîr,

Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr,

"Kün" dedi karar eyledi

Yeri göğü arşullahı

Çar anasır hâlk eyledi

Âdem-i Safiyullah'ı

Evvel Âdem Hakk'ı bildi

Başına çok hâller geldi

Alnına bir top nûr indi

Âdem bildi Nûrullah'ı

"Velekad keremnâ" dedi

Melekler secdeye indi

İblis mel'un âsî oldu

O zaman takındı lanetullahı.

Âdem'den zürriyet geldi

Hakk'ın emri dört gürûh oldu

Dördüne dört ta'at verdi

Akıl, fikir, hayâ zikrullahı

Bir katre nûrdan oldu
Adem'den nûr Şit'e indi
Ehl-i muhib olanlar hak bildi
Ol Şit Nebiyullah'ı

Açıldı Haşimi ırkı
Mustafa Murteza nargı
Yüz yirmi dört bin nebi
Ahir İbrahim Halilullah'ı

Halil'in evlâdı gelip
Abdumuttalip'ten Ebu Talip
Ol zaman nûru ikiye bölüp
Bilenler bildi vallahi

Abdullah'tan ne bu zahir
Dü-cihân oldu tahir
Ebu Talip'den oldu zuhûr
Ali'yyün Veliyullah'ı

İki cihân güneşi Ahmed
Vahiy geldi oldu irşâd
Münkirler bilmedi ahad
Ol nûru Nebiyullah'ı

Hak emretti Cebrail'e
Habîbim Mi'rac'a gele

Önünde delili bile
Cebrâil Eminullah'ı

Dostunun selâmın aldı
Gönülleri ari kıldı
Cebrail'i rehber bildi
Arz eyledi Allah'ı

Sitret'ül-münteha'ya vardı
Orda Cebrail durdu
Bundan ötesini sana verdi
Sen görürsün ol Allah'ı

Hakk'tan yardım diledi
Habibin Mi'rac'a geldi
Arş-ı muazzamaya vardı
Naili Habîbullah'ı

Arş-ı muazzamaya vardı
Orada çok çok hâller gördü
Aslana bir nişân verdi
Hâtem-i Nebiyullah'ı

Yetmiş bin perde geçti
Hakk'ın emriyle açtı
Eline bir bâde geldi içti
Gözetti Hikmetullah'ı

Ayak üzerine geldi

(Burada dede de dahil bütün cem erenleri ayağa kalkarak el ele tutuşur ve dara dururlar. Âşık, hizmetini oturarak devam ettirir.)

Destûru Habîb'e verdi
"Utanıram Yâ Rab" dedi
Uzattı dest-i sırullah'ı

İzzetullah el uzattı
Nûru âlemi bezetti
Dü-cihân fahrı gözetti
Gördü Hatemi Vallahi

Süt elma baldan aldı
Kudret lokması geldi
İkisi de bile sundu
Yediler Lokmatullah'ı

Âşık maşukuna vardı
Habib maksuduna erdi
Doksan bin kelâmı sordu
Danıştı Kelâmullah'ı

Otuz bin şeriat oldu
Otuz bin tarikat oldu
Otuz bin marifet sırrı hakikat oldu
Bilenler bildi vallahi

Bilenler bilir bileni

Hakikata âşık olanı
Gördüm muhabbette bir civanı
Habib bildi Sırrullah'ı.

Gitmek için destur aldı
Vahiy geldi şâd oldu
Engürü hediye aldı
Secde kıldı Bâbullah'ı (El ele hafifçe öne eğilir.)

Kırklar yolunu gözetti
Vardı kırkları bezm etti
Oturdu bir niyâz etti (Bayanlar ayakta darda durmaya devam eder. Erkekler diz üstü,
oturdukları yerin önüne niyaz ederler.)
Uzattı keşkullahı

Selmân'a bir üzüm verdi
Ol zaman yâr yâri bildi
Cümlesi de semaha girdi (Bu aşamada dört can, önce meydanda dede postunun
önünde niyaz eder ve Kırklar Semahı'na başlarlar.)
Taktılar Aşkullah'ı

Esrârı Hakk'a sır oldu
Hem Hatice ana zahir oldu
Fatma bint-i Resûl geldi
Ali bildi Kelamullah'ı

Şâh Hasan Hüseyin geldi

İmâm Zeynel parelendi
Muhammed Bakır şehit oldu
Verelim Canullah'ı

İmâm Cafer serveri
Mûsâ-i Kâzım dîn rehberi
Olalım Rızâ'nın çâkeri
Verelim Rızâ'lullah'ı

Takî Nakî Şâh Askerî
Bunlar birbirinin yâri
Muhibin münkire intizarı
Tez gele Mehdî sahip Zamanullah'ı.

Kutb-ı âlem Hünkâr geldi
Emanet sahibin buldu
Cümle evliyâyâ baş oldu
Bağladılar tevellayı

Bendesin almış araya
Varınca bakî saraya,
Bu Hasretî bî-çâreye
Rahmet eyler Allah Allah

Bitiminde sağdan başlayarak bay-bayan dâra durulur. Miraçlamanın içindeki semah kısmı ağırlama olarak adlandırılır. Ağırlama bölümünde erkeklerin elleri göbek hizasına gelecek şekilde yanlara doğru açık, bayanlarınki göğüs hizasının üzerindedir. Dede burada bir dua eder:

"Allah Allah. Semahlar saf ola. Günahlar affola. Hak Muhammed Ali yardımcımız

ola. Gerçeğe hü, mü'mine ya Allah, ya Muhammed, ya Ali."

Sağ elleriyle el niyazı yapar ve meydana niyaz ederler, meydana dizüstü olurlar. Âşık bu arada (dört can meydana dizüstü iken) saz eşliğinde kısa bir duaz okur:

“ Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr,

Ali, Hasan, Hüseyin'i dilimde virdim. Zeynel, Bakır, Cafer, Kazım Musa, Rıza'ya erdim. Taki, Naki, Hasan Ali askeri, Muhammed Mehti' nin darına durdum. İbrahim destinin demanı Haydar. “

Duaz bitince dördü meydana niyaz eder, ayağa kalkar ve dara dururlar. Dede şu duayı okur:

“ Allah Allah. Tecellanız, tevellanız üzerinize hazır ve nazır ola. Yüzünüz pak, günahlarınız affola. Dil bizden, nefes Ali Pîr Civan dedemden ola. “

Arkasından Âşık, Kırklar Semahı'nın ikinci bölümünü başlatır ve saz eşliğinde şunu okur:

“ Bende bilemedim kendi halimi. Kokladım erenlerin gülünü. Oturdum sofraya sundum elimi. On İki İmâm Şah-ı Merdân'ın önünde. “

Bu kısımda semahçılardan; erkeklerin elleri göbek hizasına gelecek şekilde yanlara doğru açık, bayanlarınki göğüs hizasının üzerindedir. Bu aşamadan itibaren semahın ikinci bölümünün yellemesi başlar. Âşık :

“Erenler önünde uyudum yattım. Göfer dünyasında ummana battım. Kırkların önünde bir semah tuttum. On İki İmâm, Şâh-ı Merdân önünde.“

kısmını sazla okur. Bu kısım ağırlamaya göre daha hızlı bir ritimle dönülür. Yelleme kısmı dönülürken,

“Aşk ola. Aşk ola. Hak Muhammed Ali yardımcınız ola. “ şeklinde dua eder. Ve onları bir dua ile cezbe getirmeye çalışır. Yellemenin sonunda semah dönen dört can meydana dara durur ve dede dua eder:

‘‘ Allah Allah. Semahlar Kırklar Semahı ola. Hak Muhammed Ali yardımcınız ola. Dilde dilek, gönülde muradınızı vere. Gerçeğe hü. ‘‘

Duanın sonunda semah edenler el niyazı yaparak devamında meydana niyaz ederler. Yine dizüstü olurlar. Devamında âşık, saz eşliğinde, bir öncesinde okuduğu duayı aynen okur:

‘‘ Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr,

Ali, Hasan, Hüseyin’i dilimde virdim. Zeynel, Bakır, Cafer, Kazım Musa, Rıza’ya erdim. Taki, Naki, Hasan Ali askeri, Muhammed Mehti’ nin darına durdum. İbrahim destinin demanı Haydar. ‘‘

Duaz bittikten sonra meydana niyaz edip ayağa kalkar ve dara dururlar. Dede şu duayı okur:

‘‘Tecella, temenna, naz, niyaz Pîr İmâm Hüseyin dergahına kayıt ola. Tecelli ile başlayan diller, dişler ağrı- acı görmeye. Gerçeğe hü. Mü’mine ya Ali. ‘‘

Duanın sonunda, ayakta darda duran dört semahçı el niyazı yapar. Kırklar Semahı’nın üçüncü bölümünün ağırlamasına başlarlar. Âşık ta bu aşamada;

‘‘ Vardığımız eller dolu olsun nurdan. Biz de böyle gördük mürşidden pîrden. Yardımcımız olsun ol şah-ı merdan. On İki İmâm şah-ı merdan önünde. ‘‘ der.

Bu ağırlamanın ritminde de ellerin şekli aynıdır. Ardından Kırklar Semahı’nın üçüncü bölümünün yellemesi başlar. Âşık:

‘‘ Virânî Abdâli’ m ismiyem Virânî. Okur gider aşkımin dermanı. Erenler meydanı merdim merdani. On İki İmâm şah-ı merdan önünde. ‘‘ der. Yelleme bitince dara dururlar. Dede şu duayı okur:

‘‘ Allah Allah. Darlar divanlar kabul ola. Muradlar hasıl ola. Erdem bakım Hakk’tan nazar ola. Erenler katar-ı didardan Kemalî Cemalından ayırmaya. Hizmet sahibi

hizmetinden şifa bula. Semahlarımız Kırklar Semahı'na kayıt ola. Gerçeğe hü. Mü'mine ya Ali.“

Dua sonunda semahçılar el niyazı yapıp, meydana niyaz ederler. Dededen başlamak üzere dört semahçı meydana niyaza dolanırlar. İlk halkadaki erenlerin avuç içine niyaz ederler. Niyaz eden canlar, iki ellerini bir araya getirip avuç içleri dışa dönük, niyaz edilmesi için tutarlar. Bu niyaz dolanma, dizüstü şekilde tamamlanırlar. Dört semahçı can niyaz dolanırlarken, Âşık da şu duazı okur:

“Muhammed Mustafa'nındır bu niyaz. Aliyel Murtaza'nındır bu niyaz. Haticadır Kübrâ, Fatımadır Zehrâ, Şah Hasan ol kulu Rıza, Hüseyin-i Kerbela, İmâm Zeynel, Bakır, Cafer, Kazım, Musa, Rıza'nındır bu niyaz. Taki, Naki, Hasan ol Askeri, Mehti'yi sahip zamanındır bu niyaz. “

Bu duaz bittikten sonra tecelli dolanan semahçılar meydana niyaz eder ve tekrar meydana dara dururlar. Burada dede tekrar bir dua eder:

“Allah Allah. Tecella, temenna, naz, niyaz Hakk'a yazıla. Tecellayla, temennayla başlayan diller, dişler ağrı-acı görmeye. Hak Muhammed Ali yardımcımız ola. Gerçeğe hü. “

Dua sonunda semahçılar meydana niyazlaşır. Niyazlaşma şu şekilde olur:

Darda duran dört semahçının dördü de sağındaki semahçının omzuna niyaz eder. Sağ baştaki de niyazı, sağ eliyle göğsünün üzerinde kabul eder. Bacıların birisi ve iki er meydana ayrılır, meydana Garipler Semahı'nı yapmak üzere bir bacı kalır. Ardından aşığın okuduğu şu duazla bacı Garipler Semahı'nı döner:

"Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr"

Ol Kırkların ceminde

Lâ ilahe illallah

Erenler meydanında

Lâ ilahe illallah

El çaldılar dest-i kefe
Dediler cana sefa
Eriş Muhammed Mustafa
La ilahe illallah.
Lâ ilahe illallah

İmâm Hasan meydanda
Şah Hüseyin irfanda
İmâm Zeynel zindanda
Lâ ilahe illallah

Muhammed Bakır sultanı
İmâm Cafer erkanı
Eriş ey kerem kânı
Lâ ilahe illallah

Mûsâ-i Kâzım şahtır
Daim der Hakk'a şükür
İmâm Rıza buyruk okur
Lâ ilahe illallah.

Takî, Nakî renginde
Hasan ol Askeri denginde
Mehdî, Resûl cenginde
Lâ ilahe illallah

Kalması imâmlar derdi
Âşık muhabbetin verdi
Derviş Veli' nin virdi

Lâ ilahe illallah

Garipler Semahı'nda semah dönen bacı, önce sağ tarafına küçük bir adım atarak ayağını mühürler. Sağ elini (avuç içini kendisi görececek biçimde) yarım ay şeklinde sağ tarafa doğru tutar. Sol elini de göğüs hizasında tutar. Bu aşamada üç sefer ayak parmaklarının üzerinde hafifçe yükselir. Daha sonra periyodik şekilde sol tarafa adım atarak bunu yapar. Bu sefer sol el (avuç içini kendisi görececek biçimde) yarım ay şeklinde sol tarafa doğru tutulur. Şah kıtası bittiğinde, semah dönen bacı kendi etrafında bir küçük çember çizecek şekilde dolanır. Âşık da bu sırada saz eşliğinde şunu okur:

“Şah şaha karşı. Mah maha karşı. Görüşelim dergaha karşı.”

Bu esnada gözlekçi اساسı ile meydana gelir. Sağ başta gözlekçi olmak üzere, semah dönen bacıyla eller sırta atılı şekilde durulur. Gözcü sağ elinde اساسını tutar şekilde darda iken dede şu duayı okur:

“Allah Allah. Allah Allah. Darınız divanınız kabul ola. Muradınız hasil ola. Erdem bakım Hakk'tan nazar ola. Hizmet sahibi hizmetinden şifa bula. Semahınız Garipler Semahı'na dahil ola.”

Dua sonunda bacı gözlekçinin sol omzuna, gözlekçi de اساسına niyaz eder. Devamında dede tekrar şu duayı okur:

“Allah Allah. Allah Allah. Tecella, temenna, naz, niyaz Pîr İmâm Hüseyin dergahına kayıt ola. Tecelliye inen başlar, dişler ağrı-acı görmeye. Grçeğe hü. Mü'mine ya Ali.”

Dua sonunda gözlekçi اساسına, bacı da meydana niyaz eder. Dede postuna niyaz ederek meydandan ayrılırlar.

Ali Pîr Civan Ocağı Kırklar Semahı'nda müsahipli olma şartı vardır. Yaygın olarak diğer yörelerde görülen ve kemerbez yahut bent adı verilen kuşağa Ali Pîr Civan Ocağı'nda rastlanmaz. Ali Pîr Civan Ocağı'nın

cemlerinde geçmişte Gönüller Semahı olarak bilinen ve Amasya-Tokat bölgesindeki

diğer Alevî inanç-dede ocaklarının cemlerinde icra edilen şekilde bir semah mevcuttu. Bu semah, (iki er, iki bacı olmak üzere) genellikle dört kişi olarak dönülmekteydi. Ancak sayı artabiliyordu. Bu semahı dönmek için müsahipli olma şartı yoktu ve yine ağırlama ile yelleme olmak üzere iki aşamadan oluşmaktaydı. Bu semahın, yakın tarihte ocağın cem erkanından kalktığı bilinmektedir. Durumun nedeni olarak; son dönemde yetişen ocak mensuplarının, genç kuşak olarak bu semahı icra etme noktasında eğitim alamamaları gösterilmektedir. Bunun da temelinde, büyük şehirlere yaşanan göçler yatmaktadır. Kitle, köylerde yaşamadığı için cemleri düzenli olarak takip edememektedir.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

COŞKUN, Şafak. (1978-Sarayözü Köyü) . Merzifon ilçe merkezi ikamet. Ali Pîr Civan Ocağı dedelerinden.

ÇAL, Veli. (1951-Sarayözü Köyü) . Sarayözü Köyü ikamet. Ali Pîr Civan Ocağı aile mensubu-dede-